

TAIDE
★★★★★
TESTAAJAT

 HELSINGIN
KAUPUNGIN
TEATTERI

Mika Waltari – Joel Elstelä

KAASUA, KOMISARIO PALMU!

OPETTAJAMATERIAALI

Tervetuloa katsomaan *Kaasua, komisario Palmu!* -näytelmää Helsingin Kaupunginteatterin suurelle näyttämölle!

Rikosetsivä Palmu palaa Kaupunginteatteriin komediallisessa rikosjännärissä *Kaasua, komisario Palmu!*, joka perustuu Mika Waltarin mestarilliseen salapoliisiromaaniin. Yksi rakastetuimmista suomalaisista tarinoista tarjoaa ovelaa, leppoisa huumoria, ajankuvaa ja vanhaa Helsinkiä jännittävässä paketissa. Tapahtumia lavalla siivittää jazzmuusikoista koottu viisihenkinen orkesteri.

Tapahtumat käynnistyvät helsinkiläisessä vuokratalossa, jonka omistaja, leskirouva Skrof, löydetään asunnos-

taan kaasumyrkytykseen kuolleena. Tutkimuksia johtava komisario Palmu ryhtyy assistenttiansa Virran ja Kokin kanssa selvittämään tapausta: kuka on tullut asuntoon parvekkeen kautta ja avannut keittiön lieden kaashanan rouva Skrofin nukkuessa? Uudet johtolangat ja ratkaisut seuraavat toisiaan ja uusia mitä yllättävämpiä murhaajaehdokkaita löytyy tutkimusten edetessä.

Jotta teatterivierailustanne tulisi mahdollisimman onnistunut, tutustuthan oheiseen opettajamateriaaliin etukäteen.

Tervetuloa sukeltamaan jännitykselliseen salapoliisitarinaan!

[Katso Kaasua, komisario Palmu! -traileri](#)

VINKKEJÄ MATERIAALIN KÄYTTÖÖN

Tämä opettajamateriaali sisältää esitykseen liittyviä harjoitteita, joita voidaan tehdä joko ennen tai jälkeen katsomiskokemuksen. Harjoitukset on jaettu ennen *Kaasua, komisario Palmu!* -näytelmän katsomista tehtäviin ennakkotehtäviin sekä näytelmän jälkeisiin jälkitehtäviin. Ennakkotehtävät pohjustavat näytelmän teemoja ja perehdyttävät oppilaat näytelmän aihepiiriin, kirjailija Mika Waltariin sekä Palmu-elokuvaan jo ennen näytelmän katsomista. Lisäksi harjoitukset

virittävät oppilaat katsomiskokemukseen. Näytelmän jälkeen tehtävien harjoitusten avulla voidaan purkaa katsomiskokemuksen jälkeisiä tunnelmia ja tuntemuksia.

Materiaalin kokosi musiikki- ja draamakasvattaja, yleisöyöntekijä Hanna Nuorala. Palautetta tästä materiaalista sekä kommentteja tehtävistä ja niiden käytöstä voi lähettää osoitteeseen yleisotyö@hkt.fi.

Kuvassa: Heikki Ranta, Petrus Kähkönen, Kari Väänänen, Sara Paasikoski, Eero Saarinen – Kuva © Harri Hinkka

ENNAKKOTEHTÄVÄT

Ennakkotehtävät soveltuvat parhaiten tehtäväksi ennen näytelmän katsomista. Harjoitteet avaavat oppilaille kirjailija Mika Waltarin elämää, Palmu-elokuvia sekä *Kaasua, komisario Palmu!* -näytelmän moninaisia roolihahmoja. Voitte tehdä harjoitteista joko kaikki tai vain osan. Harjoitteet eivät vaadi suuria ennakkovalmisteluja, ja ne voidaan tehdä tavallisessa luokkahuoneessa.

Kirjailija, akateemikko Mika Waltari

TEHTÄVÄ 1: Tutustukaa kirjailija Mika Waltarin elämään ja hänen teoksiinsa liitteistä löytyvän tekstin (liite 1) ja esimerkiksi Helsingin yliopiston humanistisen tiedekunnan [sivuilta](#).

TEHTÄVÄ 2: Mitkä olisivat mielestänne Waltarin elämän pääkohtia? Tehkää valitsemistanne kohokohdista still-kuvia 4–5 hengen ryhmissä. Voitte myös tehdä lyhyitä kohtauksia Waltarin uran käänkökohdista.

TEHTÄVÄ 3: Kuunnelkaa Mika Waltarin haastattelu [Ylen elävästä arkistosta](#). Mitä huomioita teette Waltarista ja hänen elämästään? Mitä haasteita kirjailijalla on voinut olla Waltarin elinaikana?

Komisario Palmu -elokuvat

TEHTÄVÄ 4: *Kaasua, komisario Palmu!* -näytelmän yhtenä lähtökohtana on ollut kunnioitus Matti Kassilan ohjaamia vanhoja Palmu-elokuvia kohtaan. Tutustukaa Palmu-elokuviin liitteistä löytyvän materiaalin avulla (liite 2) ja katsokaa ensimmäinen Palmu-elokuva, *Komisario Palmun erehdys*, vuodelta 1960.

- *Komisario Palmun erehdys* -elokuvan löydätte [Kansallisen audiovisuaalisen instituutin eli Kavin sivuilta](#).
- *Tähdet kertovat, komisario Palmu* -elokuvan vuodelta 1962 löydätte puolestaan [Yle Areenasta](#).

TEHTÄVÄ 5: Kirjoittakaa elokuva-arvostelu, jossa otatte kantaa esimerkiksi ohjaukseen, näyttelijäntyöhön ja itse tarinaan. Miten elokuva poikkeaa tämän päivän elokuvista? Onko tarina uskottava? Miten näyttelijät suoriutuvat roolihahmoistaan? Kuka on suosikkiahmonne, ja miksi?

Komisario Palmun Helsinki

TEHTÄVÄ 6: Tutustukaa 1940-luvun Helsinkiin internetin avulla. Miten Helsinki on muuttunut noista ajoista? Mitkä rakennukset ovat säilyneet ja mitkä taas muuttuneet? Miten Helsingin yleinen kaupunkikuva on muuttunut? Vanhoja valokuvia Helsingistä löydätte esimerkiksi Helsingin kaupunginmuseon [kuvaseelaamosta](#).

TEHTÄVÄ 7: Valitkaa joku tunnettu Helsingin rakennus tai paikka (esimerkiksi Lasipalatsi, Helsingin tuomiokirkko, Tähtitorninmäki tai Eduskuntatalo) ja tehkää rakennuksista mustavalkopiirroksia, öljyvärimaalauksia tai hiilitöitä. Tehkää kuvista näyttely koulunne käytävälle.

Roolihahmoihin tutustuminen

TEHTÄVÄ 8: Tutustukaa *Kaasua, komisario Palmu!* -näytelmän roolihenkilöihin käsiohjelman ja liitteistä löytyvän henkilökartan (liite 3) avulla. *Kaasua, komisario Palmu!* -näytelmän käsiohjelmaan pääsette tutustumaan [tästä](#).

TEHTÄVÄ 9: Tutustukaa käsiohjelman kuvien ja tekstin avulla myös näytelmän puvustukseen. Miten kuvailisitte 1940-luvun pukeutumisen kulmakiviä?

+TEHTÄVÄ 10: Tarkkailutehtävä näytelmän aikana Tarkkaile, kuinka näytelmän hahmot muuttuvat tarinan edetessä. Kuinka näyttelijät suoriutuvat rooleistaan, ovatko he uskottavia? Esityksessä selvitetään murhaa. Tehkää väliajalla gallup murhaepäillyistä. Ketä veikkaatte murhaajaksi?

Tarkkaile näytelmän aikana näyttelijöiden lisäksi myös muiden teatterin ammattilaisten toimintaa ja kädenjälkeä. Miten lavasteet ja valot luovat tunnelmaa? Mikä rooli on äänellä ja musiikilla?

JÄLKITEHTÄVÄT

Nämä tehtävät voidaan tehdä näytelmän katsomisen jälkeen. Tehtävien tarkoitus on saada oppilaat keskustelemaan teatterivierailusta ja katsomiskokemuksesta. Tehtävät sopivat tehtäviksi millä tahansa oppitunnilla, eivätkä ne vaadi ennakkovalmisteluja. Tehtävät voidaan tehdä vapaassa järjestyksessä, ja niistä voi tehdä halutessaan kaikki tai vain osan.

Jälkipuinti

TEHTÄVÄ 1: Keskustelkaa näkemästänne. Mikä näytelmässä oli erityisen kiinnostavaa? Mitä olisit toteuttanut toisin teatteriesityksessä? Miten näytelmän hahmot muuttuivat tarinan edetessä? Kuinka näyttelijät suoriutuivat rooleistaan, olivatko he uskottavia? Mitä ajatuksia esityksen visuaalisuus nostatti? Millaisia tunteita esitys herätti oppilaisissa?

TEHTÄVÄ 2a: Kirjoita näkemästäsi *Kaasua, komisario Palmu!* -näytelmästä teatteriarvio, jossa arvioit näkemääsi esitystä ja sen eri osa-alueita. Perustele mielipiteesi. Halutessasi arvion voi jättää teatterin kotisivujen [kommenttikenttään](#).

TEHTÄVÄ 2b: Kommentoikaa *Kaasua, komisario Palmu!* -näytelmää ja katsomiskokemusta teatterivierailun jälkeen [Helsingin Kaupunginteatterin sivuilla](#).

Otamme myös mielellämme kommentteja vastaan Helsingin Kaupunginteatterin facebookissa tai instagramissa @hkfti. Voit myös jakaa kuvia teatterivierailusta käyttäen tunnusta #taidetestaajathkt.

Foley-äänet

TEHTÄVÄ 3: *Kaasua, komisario Palmu!* -esityksessä käytettiin paljon erilaisia niin sanottuja foley-ääniä eli tehosteääniä. Millaisista materiaaleista ääniä syntyi? Keksikää itse omia tehosteääniä luokasta löytyvistä esineistä ja asioista.

Tehkää ryhmissä äänimaisema käyttäen luokkahuoneessa olevia esineitä ja niistä lähteviä ääniä. Teemana voi olla esimerkiksi erilaiset tunnelmat ja tunteet (suru, viha, rakkaus, epäluulo, jne) tai paikat (poliisilaitos, kirkko, metsä, jne), joita muut ryhmät yrittävät arvata. Esittäkää maisemat siten, että kuuntelijoilla on silmät kiinni.

TEHTÄVÄ 4: Keksikää ja harjoitelkaa lyhyt kohtaus, jossa komisario Palmu lukee sanomalehteä ja apulaisetsivät pohtivat, kuka on syyllinen. Esittäkää kohtaus aluksi puheen kanssa ja sitten ilman puhetta käyttäen keksimiänne tehosteääniä (ks. tehtävä 3) apuna tunnelman luomisessa.

Tunnelman luominen

TEHTÄVÄ 5: Pohtikaa, miten näytelmässä luotiin jännityksen ja kauhun tunnelmaa. Miten takaumat vaikuttivat tarinan kerrontaan?

TEHTÄVÄ 6: Kirjoittakaa pienissä ryhmissä omia salapoliisitekstejä. Pyrkikää löytämään teksteihinne selkeä alkutilanne, muutos sekä loppuratkaisu. Voitte myös työstää tekstit pieniksi näytelmiksi ja esittää niitä toisillemme.

TEHTÄVÄ 7: Kuvittele, että nuorin poliisi Virta on tubettaja. Tehkää video, jossa hän kokoaa ajatuksensa elämänsä ensimmäisestä murhatutkinnasta. Mitä ajatuksia tutkinta Virrassa aiheutti? Mitä tulevaisuuden suunnitelmia Virralla voisi olla?

LIITE 1

Mika Waltari (*Komisario Palmun erehdys* -näytelmän käsiohjelma, Helsingin Kaupunginteatteri 2016).

Mika Waltari (1908–1979) pääsi ylioppilaaksi Helsingin Suomalaisen Normaalilyseon klassiselta linjalta vuonna 1926. Yliopisto-opinnot hän aloitti Helsingin yliopiston teologisessa tiedekunnassa, josta hän vaihtoi seuraavana lukuvuotena filosofiseen tiedekuntaan, historiallis-kielitieteelliseen osastoon. Vuonna 1929 Waltari valmistui filosofian kandidaatiksi laudaturaineinaan käytännöllinen filosofia sekä estetiikka ja nykykansain kirjallisuus. Tutkielmat hän kirjoitti uskonnon ja erotiikan suhteesta sekä ajan muotikirjailijasta Paul Morandista.

Kirjailija Mika Waltari kirjoitti yhtä hienosti maailmanhistorian suurista teemoista kuin oman aikansa kaupunkilaisista niin tiiliskiviromaaneja, pienoisromaaneja, salapoliisikertomuksia, näytelmiä, elokuvakäsikirjoituksia kuin sarjakuvatekstejäkin. Hänen ennätyksellisen laajaan tuotantoonsa kuuluu suuri määrä kestäviä menestysteoksia. Waltarin romaanit valloittivat ensin suomalaisen ja sitten 1940-luvun lopulta alkaen myös kansainvälisen yleisön. Hänen tuotannostaan välittyy uskonnollisen etsinnän lisäksi salliva ja kupliva elämänilo.

Kirjailijaksi ja Suuri illusioni

Jumalaa paossa oli 17-vuotiaan Waltarin esikoisteos, uskonnollinen kertomus, jonka toinen painos otettiin vuonna 1995. Läpimurtoteos ja esikoisromaanin *Suuri illusioni* (1928) oli hänen viides teoksensa, jota ennen Waltari oli julkaissut uskonnollisia runoja, kauhunovelleja ja yhdessä Olavi Laurin eli Olavi Paavolaisen kanssa tulenkantajahenkisen runokokoelman *Valtatiet* (1928).

Suuri illusioni (1928) -romaanin keskiössä oli suurkaupunki ja sen hermostunut, huvitteleva ja päämäärätön nuoris. Teos oli arvostelu-, myynti- ja käännösmenestys.

Waltarin taiteellinen kunnianhimo keskittyi romaaneihin. Romaanituotannon keskeiset tyypit olivat aikalaiskuvausta, pienoisromaanin ja historiallinen romaanin; vaikka ne lomittuivat toisiinsa. Waltari loi muitakin kirjallisuuden lajeja: runoja, novelleja, salapoliisiromaaneja, viihdettä, draamoja, komedioita, farsseja, kuunnelmia, elokuvakäsikirjoituksia, satuja, matkakirjoja, poliittisia pamfletteja, yrityshistoriikkeja, kirjallisuus- ja teatteriarvosteluja, käännöksiä, esseitä varsinkin maalaustaiteesta sekä monen lapsisukupolven kuulemia riimejä Asmo Alhon piirtämään *Kieku ja Kaiku* -sarjakuvaan.

Sukunsa ja omat vaiheensa Waltari on kuvannut vuosina 1933–1935 ilmestyneessä Helsinki-trilogiassaan, jonka tiivistetty yhteislaitos ilmestyi nimellä *Isästä poikaan*. Romaanissaan hän kuvasi pienin vapauksin sukunsa vaiheet.

Waltari omaksui varhain ammattikirjailijan työmoraaalin. Hän onnistui elättämään itsensä ja perheensä kirjoittamalla. Hänen käytännöllisen ja harhaluuloja oikovan oppaansa *Aiotko kirjailijaksi* (1935) merkitys on kasvanut ilmestymisensä jälkeen, sillä kukaan suomalainen kirjailija ei ole hänen jälkeensä tehnyt vastaavaa teosta. Olavi Paavolainen ivasi hänen ahkeruuttaan teoksessaan *Suursiivous* (1931).

Waltari lukuina

Waltarin laajaa kirjallista tuotantoa voi kuvailla myös lukuina. Hänen näytelmiensä lukumäärä on ainakin 24, kuunnelmat mukaan lukien suurempi ja hänen käsikirjoituksiinsa tai muuhun teokseensa perustuvien elokuvien lukumäärä on 33. Hänen käsikirjoittamistaan elokuvista suurimman katsojamäärän on saanut romanttinen *Kulkurin valssi* -elokuva (1941), pääosissa Ansa Ikonen ja Tauno Palo. Liikatuottelaisuuttaan piilottaakseen Waltari käytti salanimiä, joilla hän julkaisi varsinkin viihteellisempiä teoksiaan, myös yhteistyössä Armas J. Pullan kanssa.

Kritiikin teilaamana ja kehumana ns. ajanviitekirjailijana

Helsingin Sanomien kriitikko Lauri Viljanen oli Waltarin teosten ankara makutuomari. Waltarin mielestä hänen kirjallisen tuotantonsa laajuus, julkaisemistiheys ja yleisön suosio olivat arvostelun niuvuuden syinä.

Hän pyrki hyvitykseen, ilmeisesti myös arvostelijoiden nolaamiseen osallistumalla kirjoituskilpailuihin, joissa teokset arvosteltiin tietämättä kirjoittajaa. Waltari voitti käsikirjoituksillaan *Vieras mies tuli taloon* ja *Ei koskaan huomispäivää* ensimmäisen ja toisen palkinnon; tuloksen selvittyä jälkimmäinen teos poistettiin kilpailusta, ja se ilmestyi vasta jatkosodan aikana. Waltari kirjoitti yhdessä Armas J. Pullan kanssa salanimellä Kapteeni Leo Rainio kolme seikkailuromaanin vuosina 1931–32. Waltari oli silloin 23-vuotias, joten hänelle se oli paluuta poikamaisen fantasian alueelle.

LIITE 2

Palmu-elokuvat (*Komisario Palmun erehdys* -näytelmän käsiohjelma, Helsingin Kaupunginteatteri 2016).

Matti Kassilan 1960-luvun alussa ohjaamat kolme *Komisario Palmu* -elokuvaa ovat suomalaisen elokuvan rakastetuimpia klassikoita, jotka kestävät aina uusia katsomiskertoja. Tätä mieltä ovat myös kotimaiset elokuvakriitikot, jotka vuonna 2012 järjestetyssä äänestyksessä valitsivat trilogian avanneen *Komisario Palmun erehdys* kaikkien aikojen parhaaksi kotimaiseksi elokuvaksi.

Komisario Palmu -trilogia perustuu Mika Waltarin kirjoittamiin Palmu-dekkareihin. Kaksi ensimmäistä kirjaa, *Kuka murhasi rouva Skrofin?* ja *Komisario Palmun erehdys*, ilmestyivät jo vuosina 1939 ja 1940. Kolmas romaani, *Tähdet kertovat, komisario Palmu*, ilmestyi 1962, samana vuonna sarjan viimeisen elokuvan kanssa. Käsikirjoitukset elokuvaan kirjoitti Kassila itse pysyen melko uskollisena Waltarin kirjojen juonille ja tunnelmille. Lopputuloksen on kolme nokkelaa, monipolvista tarinaa eloisine, monisyisine henkilöineen ja edelleen herkullisilta kuulostavine repliikkeineen.

Elokvien ”henkilöistä” on vielä mainittava niissä kaikissa merkittävää osaa esittävä Helsinki. Harvoissa elokuvissa on pääkaupunkia kuvattu yhtä eloisasti. Palmu-elokuvat tarjoavat niin mieleenpainuvia kuvia Helsingistä, että elokuvien tapahtumapaikoille on aikoinaan järjestetty jopa kävelykierroksia.

Kaikkia kolmessa Palmu-filmatisoinnissa on runsaasti unohtumattomia kohtauksia. Se kaikkein legendaarisin nähdään ensimmäisessä elokuvassa, jossa etsivä Kokki

pitkän ja kostean lounaan päätteeksi laulaa antaumuksella humpan Silmät tummat kuin syksyinen yö. Kun Helsingin Sanomien lukijoilta kysyttiin vuonna 2005, mikä on Suomen hauskin elokuva, ylitse muiden nousi *Komisario Palmun erehdys* – ja vielä erikseen juuri tuo minuutin pituinen kohtaus, jossa Leo Jokela lauloi.

• **KOMISARIO PALMUN EREHDYS** (1960). Ohjaus Matti Kassila. Rooleissa Joel Rinne, Matti Ranin, Leo Jokela, Elina Salo, Pentti Siimes, Elina Pohjanpää, Matti Oravisto, Jussi Jurkka, Saara Ranin, Aino Mantsas, Leo Riuttu, Leevi Kuورانne ja mm. Esko Salminen.

• **KAASUA, KOMISARIO PALMU** (1961). Ohjaus Matti Kassila. Rooleissa Joel Rinne, Matti Ranin, Leo Jokela, Pentti Siimes, Elina Salo, Risto Mäkelä, Henny Waljus, Aino Mantsas, Toivo Mäkelä, Pehr-Olof Sirén, Pia Hattara, Rauha Rentola, Kirsti Ortola ja Esko Salminen.

• **TÄHDET KERTOVAT, KOMISARIO PALMU** (1962). Ohjaus Matti Kassila. Rooleissa Joel Rinne, Matti Ranin, Leo Jokela, Aino Mantsas, Maija-Leena Soinne, Pentti Siimes, Pia Hattara, Helge Herala ja Esko Salminen.

• **VODKAA, KOMISARIO PALMU** (1969). Ohjaus Matti Kassila, käsikirjoitus Matti Kassila ja Georg Korkman. Rooleissa mm. Joel Rinne, Leo Jokela, Matti Ranin, Inga Sulin. Mika Waltari ei kirjoittanut elokuvaan mitään.

Lähde: Järvelä, Juha & Vallittu, Marjo: *Komisario Palmun jäljillä*, Avain, 2014.

Kuvassa: Heikki Ranta, Kari Väänänen, Petrus Kähkönen – Kuva © Harri Hinkka

LIITE 3

Henkilökartta *Kaasua, komisario Palmu!* -näytelmän keskeisistä roolihahmoista.

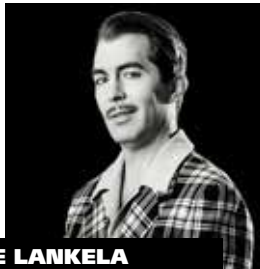
KIRSTI SKROF
- ROUVAN TYTÄRPUOLI

SAARNAAJA MUSTAPÄÄ
- ROUVAN SEURAKUNNAN
JOHTAJA

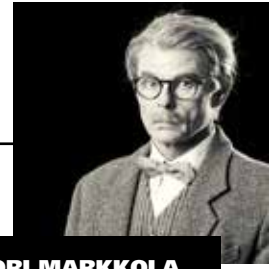
VARATUOMARI LANNE
- ROUVAN LAKIMIES

KAARLE LANKELA
- ROUVAN VELJENPOIKA

ROUVA SKROF - MURHATTU

TOHTORI MARKKOLA
- ROUVAN ALAKERRAS-
SA ASUVA LÄÄKÄRI

KURT KUURNA
- LANKELAN YSTÄVÄ

IIRI SALMIA
- LANKELAN IHAS-
TUksen KOHDE

KOMISARIO PALMU - MURHATUTKIJA

**ETSIVÄ
VIRTA**

**PÄÄLIKKÖ
HAGERT**

**ETSIVÄ
KOKKI**